

Vabilo na volilni zbor članov Društva Novo mesto

Zbor članov bo v soboto, 28. januarja 2023, ob 11. uri v avli Knjižnice Mirana Jarca Novo mesto, kjer si bomo najprej ogledali spominsko sobo igralca Janeza Cesarja.

3

Novo mesto v zadnjih sedmih letih

Analiza družbenega in prostorskega razvoja Novega mesta od izdaje društvenega zbornika ob 650-letnici Novega mesta leta 2015

6

Miran Jarc, skrivnostni iskalec resnice in lepote

Leta 2022 je minilo 80 let od smrti pesnika, pisatelja, esejista, prevajalca in dramatika Miran Jarc, ki je z bogatim opusom močno zaznamoval slovenski literarni prostor.

14

IZZIV

Glasilo Društva Novo mesto

Izhaja polletno – 15. junija in 15. decembra

Uredil: Tomaž Golob
Lektorira: Nina Štampohar
Letna naročnina 5 evrov.

Člani dobivajo IZZIV brezplačno.
Priprava za tisk: Etna studio, Boštjan Grubar s.p.
Tisk: Tiskarna Jordan

Poštnina plačana pri pošti 8105 Novo mesto

BESEDA UREDNIKA

Pred vami je nova številka društvenega glasila IZZIV. Bogatejša po obsegu in raznovrstnejša po vsebini. Novi optimizem glede delovanja društva v prihodnosti želimo nadgraditi tudi z bolj prodorno založniško dejavnostjo in novo programsko zasnovano glasilo IZZIV. Poleg društvenih novic, tradicionalnih domoznanskih in dediščinskih prispevkov, želimo v njem objavljati tudi aktualne družbenokritične prispevke, odstirati razpoloženje v Novem mestu, spodbujati nove ideje in poglede. Razširiti želimo krog avtorjev in povečati javno prepoznavnost in dostopnost glasila. Naš cilj je, da postane središče kritične misli v Novem mestu, medij, okoli katerega se bomo zbirali vsi, ki v mestu ne le živimo, temveč živimo z njim. Ne bo lahko, to vemo, mesto je majhno, med seboj se poznamo, družbeno aktivni smo tako rekoč »preštet«, pa vendar ne smemo obupati. Glas moramo prepustiti mlajšim generacijam, njihovem vrednotenju Novega mesta. Generacijam, ki so pogosto prezrte, vendar prihajajo. Prihajajo za nami. In prevzeti morajo odgovornost. Zagotovo bodo njihovi pogledi in želje drugačni od naših, njihov življenjski stil se razlikuje od našega, srečati se morata digitalno razmišljanje in analogno preživljanje vsakdana. Ločnica med digitalnim in analognim je danes zabrisana, virtualno se prepleta z materialnim, zemeljskim. Vpliva na naše dožemanje javnega prostora, izkazuje potrebe po novih funkcijah mesta, drugačnemu javnemu servisu, drugačnemu javnemu prostoru, drugačni komunikaciji. Mlajše generacije namreč izkazujejo povsem drugačno pripadnost mestu, njihov realni svet je kibernetski prostor. V kakšnem Novem mestu si torej želijo živeti in delati?

Fotografijo zasnežene vedute Novega mesta hrani Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto.

Društvo Novo mesto zre z optimizmom v leto 2023

Tomaž Golob

Epidemija koronavirusa nas je močno prizadela. Ko je bila družba zaprta, gibanje omejeno, strah pred okužbo velik, osebni stiki v dobršni meri prekinjeni in omejeni na komuniciranje na daljavo, je bilo težko voditi društvo ter izvajati programske naloge in projekte. Društvo je padlo v nenavadno stanje životarjenja, vendar je preživelo. Kljub precejšni dilemi, ali mu bo to uspelo, in če je v spremenjenih družbenih razmerah po epidemiji njegovo delovanje sploh še potrebno. Kriza je bila tako globoka, da smo se mnogi, ki smo društvo vseeno poskušali ohraniti nad površino vode, spraševali, če si ne bi bilo potrebno pošteno priznati, da je Društvo Novo mesto opravilo svojo nalogo, da se ni več sposobno reorganizirati in prilagoditi novim časom in da se je njegovo poslanstvo izpeklo. Skratka, resno smo

razmišljali, da bi predlagali njegovo ukinitve. Še zlasti, ker so številni člani podlegli brezupu, češ, saj se ne da nič narediti, ves trud je zaman. Njihovo malodušno razmišljanje lahko celo razumemo, saj je epidemija z negativnimi stranskimi učinki, ki so jo spremljali, povsem pokopala javni prostor, javno kritično misel in idejo, vsako sodelovanje med organizirano civilno družbo in odločevalci. Slednjim je epidemija celo ustrezala, saj so lahko še bolj suvereno in samozavestno vodili občino; kot bi vodili podjetje. Avtokratsko in tehnokratsko. Vendar občina ni podjetje in občani nismo zaposleni v podjetju.

Kaj se je torej prelomilo v našem društvu od poletne številke glasila IZZIV, v kateri so bile zapisane precej črnooglede misli glede bodoče usode društva? Zgodilo se je dvoje.

Društvo ste ponovno rešili praviloma starejši člani, ki sicer niste aktivni v dejavnostih društva, redno pa plačujete članarino in tudi tako kažete spoštovanja vredno istovetnost z društvom in Novim mestom. Druga spodbuda pa je prišla iz vrst »mlajšega«, delovno aktivnega članstva, mnogi so tudi člani v organih društva. Jeseni 2022 smo se dobili na neformalnem sestanku in po temeljiti analizi stanja ugotovili, da društvo mora obstati, da moramo praznovati 30. obletnico delovanja, in še kakšno, in da se ne damo. Pa vendar za prihodnost društva ni toliko odločilna neodzivnost odločevalcev kot so socialna omrežja s številnimi negativnimi učinki na naše življenje, predvsem na oblikovanje samozadostnega, asocialnega posameznika.

Društvo Novo mesto

Gubčeva ulica 11, 8000 Novo mesto

drustvo.novo.mesto@gmail.com

www.drustvo-novo-mesto.si

www.facebook.com/drustvonovomesto

Mladinska knjiga po več desetletjih na novi lokaciji

Tomaž Golob

Skoraj neopazno se je konec oktobra 2022 trgovina Mladinska knjiga preselila z Glavnega trga 9 v Kopačevo hišo na Glavnem trgu 4. Mladinska knjiga je bila ena prvih trgovin, ki so jih odprli na novomeškem Glavnem trgu po drugi svetovni vojni in je na tej lokaciji vztrajala do lanske jeseni. Na fotografiji, ki jo hrani Dolenjski muzej in je bila posneta konec petdesetih

let 20. stoletja, je trgovina zasedala desno stran pritličja, kjer je bila do nedavnega knjigarna. Po prenovi leta 1964, ko so odprli in obnovili do tedaj zazidane arkade, je zavzela celotno pritličje, v levem delu stavbe so uredili še papirnico. Od tedaj do selitve ni doživela večje prenove in v tej podobi jo bo ohranila v spominu večina Novomeščanov.

Fotografijo hrani Dolenjski muzej.

ČRNA TOČKA

Zloraba javnega prostora

Tomaž Golob

Že v fazi izdelave projektne dokumentacije za prenovu Rozmanove ulice se je pojavilo vprašanje, ali opustiti parkirna mesta ali zagotoviti nekaj bočnih parkirnih mest. Sprejeta je bila odločitev, da se na ulici ohrani nekaj bočnih parkirnih mest le za kratkotrajno brezplačno parkiranje, namenjenih predvsem

uporabnikom knjižnice. In kaj se je zgodilo? Parkirna mesta so plačljiva, še več, po novem so očitno namenjena tudi oglaševanju novih avtomobilov, in to tik pred vhodom v knjižnico in ob robu spomeniškega območja Na vratih. Zagotovo ne zastonj. Ali smo lahko še bolj nekulturni?

Foto: Tomaž Golob, 2022.

*S plemenitim poslanstvom in
odgovornimi odločitvami
do vrhunskih rezultatov in
medsebojne povezanosti.*

Srečno 2023!

VABILO NA VOLILNI ZBOR ČLANOV DRUŠTVA NOVO MESTO

Tomaž Golob

Društvo Novo mesto se kljub manjši krizi delovanja, s katero se je soočilo v času epidemije novega koronavirusa, kot feniks dviga iz pepela, trdno odločeno in polno optimizma, da s še večjo zagnanostjo izpolnjuje svoje poslanstvo v blaginjo Novega mesta. Epidemija je povsem ohromila izvajanje rednih in enkratnih projektov društva, živa je ostala le založniška dejavnost. V času novega koronavirusa se niso mogli v živo sestajati organi društva, povsem nemogoče je bilo sklicati zbornice članov.

Ker je organom društva mandat potekel v času epidemije, bo tokratni zbor članov volilen.

**Zbor članov bo v soboto,
28. januarja 2023,
z začetkom ob 11. uri.**

Program

11.00 Zbor v avli Knjižnice Mirana Jarca Novo mesto, kjer si bomo ogledali spominsko sobo igralca Janeza Cesarja. V spominski sobi sta postavljeni razstava o življenju in delu znanega slovenskega igralca ter njegova knjižnica. Vodila nas bo naša članica Darja Peperko Golob, ki nam bo v nadaljevanju predstavila tudi razstavo o Severinu Šaliju, postavljeno na novi ploščadi nasproti njegove hiše na Rozmanovi ulici.

Sledil po vođen sprehod po prenovljeni Rozmanovi ulici. Darja Peperko Golob nas bo popeljala še po dveh razstavah novomeške knjižnice, in sicer o pesnici Marici Strnad Cizerlj in Levstikovem Martinu Krpanu, ki so jih postavili v praznih izložbah na Rozmanovi ulici in Glavnem trgu. Ogledali si bomo tudi odprte projekte v mestnem jedru in si izmenjali mnenje.

13.00 Topla malica v Gostišču na trgu (stroške malice krije društvo, pijačo vsak sam)

14.00 Volilni in v nadaljevanju tudi redni letni zbor članov Društva Novo mesto: Gostišče na trgu, Hiša kulinarike in turizma, Glavni trg 30, Novo mesto. Zbor članov bomo imeli spet v mansardni dvorani nad restavracijo gostišča, ki je dovolj velika in zračna, da omogoča varne delovne pogoje.

Zaradi organizacije dogodka vas prosimo, da **svojo udeležbo obvezno sporočite Tomažu Golobu do 24. januarja 2023** na telefonsko številko **031 684 605** oz. po elektronski pošti na društveni naslov **društvo.novo.mesto@gmail.com**. Prosimo vas, da ob tem sporočite tudi svojo morebitno željo po brezmesnem obroku.

Prosimo vas, da vsi, ki tega še niste storili, poravnate članarino za 2022.

Predlog dnevnega reda

1. Pozdrav dozdajšnjega predsednika društva
2. Izvolitev delovnega predsedstva in delovnih teles zbora članov

3. Predstavitev in sprejem manjših sprememb in dopolnitev temeljnega akta Društva Novo mesto. Predlagani spremembi se nanašata na delovanje društva v času izrednih razmer, kot je bila epidemija novega koronavirusa, in na sestavo upravnega in nadzornega odbora.

3a. Predlog Centra nevladnih organizacij Slovenije za dopolnitev društvenega statuta v primeru izrednih razmer je: »Seje kolektivnih organov društva se lahko izvedejo korespondenčno ob pomoči internetnih ali komunikacijskih omrežij ali dopisno. Korespondenčna seja se skliče in izvede ob smiselni uporabi pravil, ki veljajo za sejo s fizičnim srečanjem članov v živo.«

3b. Manjše spremembe statuta bi bile tudi pri določitvi številčne zasedbe upravnega in nadzornega odbora. Od zdaj bi imeli tri člane upravnega in dva člana nadzornega odbora, odpovedali pa bi se disciplinski komisiji, ker se je izkazalo, da ni potrebe po njenem delovanju.

4. Predstavitev kandidatne liste in volitve novih organov društva (predsednika, tajnice, blagajničarke ter članov upravnega in nadzornega odbora) za mandatno obdobje 2023–2027.

5. Poročila za leta 2020, 2021 in 2022
 - poročilo predsednika društva
 - poročilo nadzornega odbora

6. Razprava o poročilih in njihov sprejem

7. Predlog programa dela za leto 2023 in priprave na 30. obletnico delovanja društva, obravnava in sprejem

8. Razno

Po končanem zboru članov sledi druženje ob pecivu, kavi in čaju.

Predviden zaključek zbora članov je okoli 16. ure.

ČRNA TOČKA

Paučičeva vila je tik pred zrušitvijo

Tomaž Golob

Predmestna vila, ki jo je konec 19. stoletja nad križiščem Ljubljanske in Seidlove ceste nasproti stare občine v slogu romantičnega historicizma zgradil novomeški podjetnik in hotelir Jakob Paučič, že več kot desetletje žalostno propada in se neuspešno prodaja, v letošnjem letu pa se je vdrla še streha, tako da je vprašanje, če bo preživela zimo. Po naših informacijah je novomeška območna enota Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije očitno zanemarjanje objekta, ki je razglašen za kulturni spomenik lokalnega pomena, prijavila na pristojni inšpektorat za

kulturo in medije, ki deluje v okviru ministrstva za kulturo. V društvu smo preverili zemljiško knjigo in ugotovili, da sta lastnika hiše dva človeka, žal pa sta na vilo zapisani tudi dve zaznambi, in sicer Okrajnega sodišča v Ljubljani, ki delno odvzema poslovno poslovnost večinski solastnici vile, in Centra za socialno delo Ljubljana Vič Rudnik, pod skrbništvom katerega je solastnica, ki pa naj bi, po nepreverjenih informacijah, med tem časom tudi umrla. Ker drugi solastnik živi v Beogradu, nas lahko upravičeno skrbi, da bo vila dokončno propadla.

Foto: Tomaž Golob, 2022.

DRUŠTVO NOVO MESTO JE IZDALO NOVO KNJIGO MITJE SOČIČA

Plesati na tišino. Zapisi o(b) glasbi

22. decembra 2022 je bila v atriju Knjižnice Mirana Jarca predstavitev nove knjige Mitje Sočiča z naslovom *Plesati na tišino. Zapisi o(b) glasbi*. Z avtorjem se je pogovarjal Jaro Sever Torkar, lektor in drugi bralec plesa na tišino. Na dogodku so nastopili tudi godbeniki: Borut Perše – Hefe, Dejan Slak – Sleyk in Jaka Darovec.

Plesati na tišino. Zapisi o(b) glasbi je druga knjiga Mitje Sočiča, ki se je po projektu *Novo mesto glasbe* znova lotil raziskovanja popularnoglasbenega življenja naših lokalnih vsakdanjosti. K projektu mišljenja glasbe je povabil posameznice in posameznike, ki so s svojimi mislimi (so)tvorili *ples na tišino*.

V knjigi nastopajo:

Aleksander Raztresen, Aleš Dravinec, Ana Pandur, Andrej Karoli, Anina Trobec, Anja Pavlin, Boris Benko, Borut Antončič, Borut Pelko, Borut Perše – Hefe, Dejan Slak – Sleyk, Domen Bohte, Gašper Beg, Gregor Strasberger, Jaka Darovec, Jaka Sočič, Jan Medle, dr. Jože Vogrinc, Jure Košir, Jure Longyka, Klara Zupančič, Maja Pavlin, Marjana Vovk, Marko Pirc, Maša Kargao Knez, Matjaž Berger, Matjaž Ambrožič, Matjaž Vitkovič, Mirjana Martinović, Mirko Vorkapič, Nejc Gazvoda, Nejc Smodiš, Nikola

Sekulović, Primož Hladnik, dr. Rajko Muršič, Simona Lešnjak, Tomislav Jovanović – Tokac, Urban Malovič in Žiga Dobravc.

Plesati na tišino je koncept za ples, glasbo, misel in ustvarjanje. Ljudje pri interpretaciji zvoka uporabljajo telesa od svoje prve pojavnosti brez gibanja in resnici na ljubo je glasba namenjena predvsem gibanju česar koli že, misli ali telesa.

Plesati na tišino morda lahko predstavlja konceptualni navdih za katero koli individualno izbrano ustvarjalnost. Predstavlja njen in njegov izstop iz vsakodnevnih opravil, posledic časa.

Plesati na tišino je sposobnost duševnega stanja in je simbolna pot za iskanje v realnosti izgubljene čarobnosti bivanja. Je koncept za izvedbo posameznikovega neobičajnega.

Vsebinska plesa na tišino je postavljena v čas med poslušanje in izvajanje glasbe. V čas, ko poslušalci iščejo svoj ustvarjalni koncept, preden postanejo glasbeniki.

Društvo Novo mesto je knjigo izdalo s finančno podporo Mestne občine Novo mesto.

Cena knjige je 20 EUR.

Foto: Tomaž Golob, 2022.

Knjigo lahko naročite s predplačilom po elektronski pošti na naslov Društva Novo mesto drustvo.novo.mesto@gmail.com s pripisom naslova dostave.

Strošek poštnine je 3,95 EUR.

Podatki za plačilo z nakazilom:

Številka računa: SI56 0297 0001 9786 322 (NLB d.d.)
Znesek: 23,95 €
Sklic: SI 00 2022
Koda namena: ADVA
Namen nakazila: KNJIGA PLESATI NA TIŠINO
SWIFT: LJBAS12X
Naziv: Društvo Novo mesto
Naslov: Gubčeva ulica 11
Kraj: 8000 Novo mesto
Država: Slovenija

Naslovnica knjige

Dejan Slak - Sleyk, instrumentalist

Dejana Slaka – Sleyka sem prvič srečal pred več kot dvajsetimi leti, ko smo s srednješolsko zasedbo, v kateri sem takrat nastopal kot kitarist, iskali baskitarista. Dejan je na naše vaje pripeljal nekega basista iz svoje vasi, bi rekel, ki je bil glede na glasbeno znanje na približno isti ravni kot mi, ki smo poznali zgolj nekaj kitarških akordov. Bolj zanimivo je bilo to, da je na omenjeni vaji, po našem začetnem glasbenem obotavljanju in medsebojnem preizkušanju svojih glasbenih meja, Sleyk kar sam »naskočil« baskitaro in nam pokazal, kako se tem zadevam streže. Glasba Rage Against the Machine je zazvenela v našem prostoru za vaje, kot da bi po radiju predvajali izvirno izvedbo skladbe. Nekako smo slišali, koliko nam še manjka, da bi kot skupina lahko nekoč v prihodnje javno nastopili. Nekateri moji glasbeni kolegi so nadaljevali z izpopolnjevanjem glasbenega izobraževanja, jaz pa sem se raje vrnil med poslušalce in mislece glasbe.

Mitja Sočič

Sleyka po tem dogodku nisem nikoli zares spoznal, četudi sva že dolgo časa prijatelja na Facebooku, a sem ga spremljal, ko je kot instrumentalist nastopal v zasedbah Wet Bed, Kill Kenny, Moveknowledge pa v zasedbah raperja Klemna in Jardier itd.

Vnovič sem z njim stopil v stik, ko sem ga povabil k projektu Plesati na tišino, ko je z ostalimi sodelujočimi misleci glasbe sodeloval pri projektu mišljenja o glasbi.

V nadaljevanju sledi najin pogovor o glasbi.

Na katera glasbila igraš?

Glasbo izvajam na baskitaro, kitaro, na glasbila s tipkami, modularne sintetizatorje ter občasno bobne in tolkala.

Član katerih glasbenih zasedb si?

Sem član zasedb Moveknowledge, AKA Neomi, Dubzilla, Luto, Krt, 3D Prasci, Tina Marinšek, Daniel Vezoja, Tretji kanu, Bort Ross ...

Kako lahko kot glasbenik identitetno in ustvarjalno pripadaš tako različno vrstnim zasedbam?

Spomin na zaslužno novomeško kulturno delavko ter mentorico številnih novomeških ustvarjalcev in kulturnih društev Stašo Vovk, ki ga Društvo Novo mesto in novomeška izpostava Javnega sklada RS za kulturne dejavnosti vsako leto skupaj obeležita s kulturnim dogodkom, je zadnje tri leta zaradi epidemije preseljen na nekaj strani v Izživu. Mitja Sočič se je tokrat pogovarjal z vsestranskim instrumentalistom Dejanom Slakom – Sleykom, ki je bil tudi njegov glasbeni gost na predstavitvi knjige *Plesati na tišino* decembra 2022 v Knjižnici Mirana Jarca Novo mesto.

Od nekdanj se zanimam za različne vrste glasbe, prav tako me igranje različnih glasbil izpopolnjuje. V veselje mi je in počaščen sem, da sem in še lahko sodelujem z glasbeniki, ki jih občudujem. Tako si lahko širim svoje glasbeno znanje in morda se kje v prihodnosti oblikujem tudi v glasbenega producenta.

Kako uglasbiš svoje misli?

Te stvari se po navadi dogajajo čisto po naključju, odvisno od počutja ... Ali se usedem za klaviature ali poprimem za kitaro. Zadnje čase sem najraje v družbi modularnih sintov, ki mi omogočajo največ improvizacije. To je moj način, prek katerega lahko uglasbim svoje misli, občutke – izrazim sebe.

Kako skušaš vključiti tehnologijo v svoje ustvarjanje oziroma kako tehnologija vpliva na tvoje ustvarjanje glasbe?

Tehnologija predstavlja pomembno vlogo pri mojem ustvarjanju. Nenehno iskanje popolnosti zvoka. Zvok, ki ga slišim v glavi, mi lahko na plan pomaga dobiti ravno tehnologija – današnjega časa ali časa, ki je že daleč za nami.

Foto: Silvijo Selman

Kaj je pogoj, da glasbenik pride do koncepta avtorske glasbe?

Ko želi izraziti samega sebe. Ko se hoče dati ven celega, z vsem kar je, z vsem, kar čuti. Ko se želi razkriti, dati ven svoja sporočila, takrat vsak glasbenik čuti potrebo po svoji, avtorski glasbi.

Ali kot profesionalni popularni glasbenik v Sloveniji lahko živiš z izvajanjem in ustvarjanjem popularne glasbe?

Seveda se da, a v mojem primeru, ker nisem ravno tipičen popglasbenik, čeprav dostikrat povoham v to smer (prihajam pač bolj iz alter ozadja), moram biti prisoten na več glasbenih področjih (glasba za animacije, predstave, reklame ...).

Kako OKUSI vplivajo na ustvarjanje glasbe?

Zagotovo si v letih ustvariš neke glasbene okuse, ki vplivajo na ust-

varjanje, vendar ne smeš biti v kalupu. Moraš se prepustiti toku. Sploh tedaj, kadar delaš s kakšnim producentom. Vedno ti neka nova glasba ali vpliv data nov pogled in smer.

Kdaj občutiš glasbo kot negativen moment dogajanja, morda hrup oziroma nasilje?

Predvsem me to zmoti v današnji produkciji, kadar poslušam radio, ker se v večini primerov ogromno očitno kopira in s tem izgublja na originalnosti, se dela po nekih kalupih in ni več drznosti.

Kdaj te je glasba tako začarala, da si pozabili na čas in prostor, v katerem si bil ob poslušanju?

Neštetokrat, že od ranega otroštva. Danes pa se mi to dogaja na vsakem koncertu, ki je poseben, drugačen, nepozaben in ni pomembno, ali ga spremljam iz občinstva ali igram na odru.

Foto: Alan Orlič

ANALIZA DRUŽBENEGA IN PROSTORSKEGA RAZVOJA MESTA

Novo mesto v zadnjih sedmih letih

Društvo Novo mesto je leta 2015 izdalo osrednji zbornik, posvečen 650-letnici Novega mesta, v katerem so vidnejši domači avtorji odstirali prostorski, gospodarski, socialni, izobraževalni, znanstveni in kulturni razvoj Novega mesta od leta 1965, ko smo v Novem mestu obeležili 600-letnico ustanovitve mesta. Le leto prej, jeseni 2014, je nastopil svoj prvi mandat župan Gregor Macedoni, ki je svoj tretji mandat nastopil jeseni 2022. Mesto je živ organizem, zaznamovan z družbenoprostorskimi pojavi in procesi, ki zahtevajo ustrezno upravljanje z mestom. V članku nas zato zanima, kako se je mesto razvijalo v letih od izida zbornika, kaj je bilo vse narejeno, kje so možnost za nadgradnjo izvedenega ter kje novi izzivi in priložnosti.

Tomaž Golob, Mitja Simič

Prenova mestnega jedra

Dolgo pričakovana prenova Glavnega trga se je začela jeseni 2017 in zaključila marca 2019. Sledila je še prenova vozišča na Kandijemskem mostu ter Rozmanove ulice in spodnjega dela Prešernovega trga z zaključkom aprila 2022. Na prenovi čaka še kandijsko križišče, kjer bo Trg novomeške pomladi kot južna vstopna točka v mestno jedro. Na trgu je predvidena postavitev kipov glavnih protagonistov te enkratne kulturno-umetniške manifestacije v Novem mestu leta 1920. V sklopu prenove bi morala Mestna občina Novo mesto v skladu s konservatorskim načrtom in projektno dokumentacijo poskrbeti tudi za postavitev kipov na Glavnem trgu in Rozmanovi ulici. Če v Društvu Novo mesto ugotavljamo, da bo – vsaj tako kaže – zelo težko doseči širše družbeno soglasje pri izboru štirih zelo pomembnih Novomeščank ali Novomeščanov, katerih bronaste herme bi posta-

vili na že vgrajene marmorne podstavke na novomeškem Olimpu pred mestno hišo, pa sta podstavka za celopostavna bronasta kipa naših mednarodno uveljavljenih baletnikov, Pie in Pina Mlakarja, v stiku Kastelčeve in Rozmanove ulice pripravljena že dlje časa. Prav tako tudi ne bi smela biti sporna postavitev celopostavnih bronastih skulptur pesnika Severina Šalija na novi ploščadi s pogledom na njegovo hišo na Rozmanovi ulici in bibliotekarja Boga Komelja v križišču Vrhovčeve in Rozmanove ulice, nedaleč proč od vhoda v Knjižnico Mirana Jarca.

Za širšo družbeno podporo bi se morala Mestna občina Novo mesto prizadevati tudi pri upravljanju z mestnimi prostori. V Društvu Novo mesto pogrešamo načrt upravljanja z mestnim središčem, ki bi ga morala Mestna občina Novo mesto izdelati že takoj po prenovi osrednjih javnih površin v mestnem jedru in ga na podlagi sprem-

ljanja vnaprej določenih kazalnikov novelirati na vsakih pet let. V društvu opažamo, da sta Glavni trg in deloma tudi Rozmanova ulica po prenovi v socialnem in ekonomskem pogledu podvržena velikim spremembam, ki se kažejo na eni strani po povečanem zanimanju po

Glavni trg po prenovi osrednjega mestnega parterja vedno bolj izgublja socialno, kulturno in gospodarsko pestrost. Vedno bolj postaja stanovanjska soseska s skromno ponudbo trgovskih in gostinskih lokalov. Nič boljše ponudba ni na mestni tržnici, na kateri ob koncu tedna ponujajo nekaj malega zelenjave, sadja pa sploh ni mogoče kupiti. Priča smo popolni odsotnosti upravljanja z mestnim jedrom. Foto: Tomaž Golob, 2021.

Kljub prenovi Glavnega trga in Rozmanove ulice so številni trgovski lokali prazni. Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto v dveh praznih izlozkih že leta postavlja zanimive domoznanske razstave in tudi tako poskuša dvigniti kulturno zavest prebivalcev Novega mesta. Foto: Tomaž Golob, 2022.

Arhitekt Marjan Mušič je pred mestno hišo v tlaku razgrnil slavnostni tepih in nanj postavil marmorna podstavka s hermama Janeza Trdine in Dragotina Ketteja. Ob zadnji prenovi Glavnega trga so bili postavljeni še štirje marmorni podstavki, ki bodo očitno še nekaj časa samevali, ker se ne moremo zediniti, komu izkazati čast in njegovo bronasto poprsje postaviti na novomeški Olimp. Nimamo pa težav na slavnostnem tepihu mesta postaviti prireditvenega odra. Res smo težko še bolj nekulturni. Foto: Tomaž Golob, 2022.

V zgornjem delu Glavnega trga so tudi letos postavili drsališče, ki precej sameva, zavzema pa celotno širino trga. Pešec in trgovski lokali so tako kot v času prometa spet potisnjeni ob zidove stavb. Samo v Novem mestu ne vemo, da drsališča sodijo na robne mestne površine in ne na osrednji mestni trg. Foto: Tomaž Golob, 2022.

Vizualizacija nove arhitekturne in programske zasnove Narodnega doma po prenovi in rušitvi Mehletove hiše na Cvelbarjevi ulici 2, kot so si jo zamislili arhitektka Petra Ostanek in biro Zeloa, d. o. o., iz Ljubljane. Dokumentacija Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, območna enota Novo mesto.

Narodni dom je že desetletja črna točka Novega mesta in njegovo stanje nam ni v ponos.

tudi ostalim organizatorjem dogodkov in prireditvev v mestu, še zlasti, ker tovrstnih prostorov v mestu primanjkuje.

Mestni muzej, brvi

V Novem mestu se gradita brvi, ki bosta premoščali reko Krko pri Irči vasi in stari interni bolnici. V Društvu Novo mesto smo bili zelo začudeni, da je občina dala prednost gradnji brvi pri stari interni, na mestu, kjer je reka Krka najširša, pred brvjo v izteku Pugljeve ulice na Zupančičevo

sprehajališče, na lokaciji nekdanjega lesenega mostu, kjer je Krka najožja. Brv na vstopu v mestno jedro ne bi le dodatno povežala Grm z mestnim jedrom, temveč bi z novim pešaškim in kolesarskim koridorjem pozitivno vplivala tudi na gospodarsko in socialno prenovu območja Kandije v stiku z Resslerovo ulico in zagotovo spodbudila tudi vnovično pozidavo ruševin stare mitnice ob vstopu na brv. Res je, da bo nova brv pri nekdanji moški bolnici povežala Zupančičevo sprehajališče s sprehajališčem Primičeve Julije in se navežala na pešpot ob Težki vodi, ki bo vodila do Gotne vasi, prav tako bo pešcu in kolesarju po Ulici Mirana Jarca Šmihel in bolnišnični kompleks približala mestnemu jedru, vendar bo pravi smisel dobila le, če bo občina odkupila gradič Mostek ob stari interni in v njem

Pogled z zvonika stolne cerkve na gradbišče nove brvi pri dvorcu Mostek, ki naj bi bil – vsaj sodeč po pred kratkim dopolnjenem prostorskem aktu – namenjen muzejski dejavnosti. Pogled na bolnišnični kompleks pa razkriva še eno veliko težavo Novega mesta, in sicer pomanjkanje parkirnih mest tako pri bolnišnici kot zdravstvenem domu in lekarni. Do kdaj bomo še čakali na prepotrebno garažno hišo? Foto: Tomaž Golob, 2022.

bivanju na omenjenih lokacijah, po drugi strani pa prenova ni ničesar prispevala k izboljšanju ponudbe tako za prebivalce kot t. i. uporabnike mestnega jedra, saj je ponudba trgovin in gostinskih lokalov revna, precej je tudi zaprtih, dodatno pa se je zapletlo še pri organiziranju kulturnih in drugih dogodkov na Glavnem trgu, saj določeni prebivalci Glavnega trga temu odločno nasprotujejo. Ker bo večina novih stanovanj očitno namenjena mladim družinam, lahko pričakujemo še večji pritisk na odločevalce po vzpostaviti mirnega stanovanjskega okolja v ožjem mestnem središču, zaradi česar se bo povsem izgubila socialna pestrost javnega prostora, kar je njegov edini namen. Trenutni družbeni prostorski pojavi in procesi v mestnem jedru so izključno posledica slabega upravljanja. Ni vizije in strategije, na podlagi katere bi občina v sodelovanju z drugimi deležniki izoblikovala izvedbene ukrepe. Če teh ni, se hitro soočimo z dolgotrajnimi posledicami, kot se npr. v Ljubljani, kjer so padli v past pretirane turistifikacije mestnega središča. Po drugi strani se bojimo, da se Novemu mestu v par letih obeta gentrifikacija mestnega jedra, kar posledično pomeni porast cen nepremičnin, ki bodo vedno manj dostopna širšemu prebivalstvu, to pa bo vodilo v novo krizo mestnega jedra in potrebo po novi prenovi. Da bi se temu izognili, bi pristojni na občini morali bolj spodbujati prenovu obstoječih in gradnjo novih stavb v mestnem jedru tudi za vedno bolj aktualna oskrbovana stanovanja, ki jih v Novem mestu kronično primanjkuje. Kako vse to poteka brez premisleka in strategije, lahko opazujemo v adventnem času, ko so na Glavnem trgu vnovič postavili drsališče, s katerim so povsem zaprli zgornji del trga in pešca spet stisnili ob pročelja stavb, kot v časih, ko je na Glavnem trgu kraljeval promet. V tem pogledu smo tako kot pri razumevanju instrumenta participativnega proračuna svojevrstna posebnost v slovenskem in širšem merilu, ker drsališče sodi na robne površine mestnega središča in ne na osrednji javni prostor. Vsekakor bolj v park ob Kulturnem centru Janeza Trdine kot na Glavni trg; vsaj dokler

park še imamo. In še en primer: vsi se spominjamo živahnega dogajanja na trgu pred prenovi, ko se je poslovni sektor v mestnem jedru uspešno povezal z obiskovalci, in rodila se je uspešna zgodba z Nočjo nakupov. In, namesto da bi se ta prelevila v prodorno blagovno znamko tudi po končani prenovi, je čez noč zamrla. Težko razumemo, zakaj je zamrlo sodelovanje med občino in ponudniki storitev in blaga v mestnem jedru ter kje se je izgubila vsa ta energija, ves ta zanos.

Narodni dom

Narodni dom je že desetletja črna točka Novega mesta in njegovo stanje nam ni v ponos. Mestna občina se je leta 2022 javila na javni razpis ministrstva za kulturo za sofinanciranje projektov trajnostne obnove in oživljanja kulturnih spomenikov v lasti občin. Žal na razpisu ni bila uspešna, pa ne da ne bi imela popolne dokumentacije, žal ji niso šli na roko razpisni pogoji, ki so bili bolj naklonjeni demografsko in socialno ogroženim obmejnim občinam. Projektna dokumentacija, ki jo je izdelala Petra Ostanek za projektivni biro Zeloa, d. o. o., predvideva rušitev sosednje Mehletove hiše na Cvelbarjevi ulici 2 in dvoriščnega prizidka za potrebe gradnje nove vhodne avle z dvigalom. Prenovljeni Narodni dom bo namenjen kulturnim dejavnostim, njegova največja dragocenost pa bo prenovljena dvorana, ki bo omogočala okoli 100 sedišč. V društvu nam ni všeč, da namerava občina prostore v drugem nadstropju in morda tudi v mansardi nameniti stalni razstavi Leona Štuklja. Ta bi bolj sodila v mestni muzej, ki ga Novo mesto še vedno nima. Pritlični prostori bodo namenjeni občasnim razstavam, knjigarni in izvedbi različnih delavnic, v prvem nadstropju bo ob osrednji dvorani urejena še manjša, t. i. južna dvorana, ki bo obenem tudi predprostor glavne dvorane, v drugem nadstropju in mansardi pa je predvidena stalna razstava o Leonu Štuklju. V tem trenutku še ni povsem jasno, kdo bo upravljal s prenovljenim Narodnim domom in pod kakšnimi pogoji bo dostopen

Kandija pa še kar umira bi bil lahko naslov večine člankov o tem nesrečnem zgodovinskem predelu Novega mesta. Foto: Tomaž Golob, 2022.

Novomeško podjetje Zarja v trikotniku med Kastelčevo in Rozmanovo ulico načrtuje gradnjo stanovanjskega objekta z lastno garažo in trgovino v pritličju. Lokacija je zagotovo zanimiva za gradnjo oskrbovanih stanovanj. Foto: Tomaž Golob, 2022.

Že nekoliko nostalgijna fotografija stare mitnice in Kastelčeve hiše v križišču Kandijske ceste in Resslerjeve ulice. Mitnica je ruševina, Kastelčeva hiša pa porušena do temeljev, ker bo na njeni lokaciji – vsaj upamo – v kratkem zgrajen novi poslovno-stanovanjski kompleks po načrtih arhitekta Boruta Simiča. Brv, ki bi na lokaciji starega lesenega mostu povezala mestno jedro s Kandijo, bi z novim pešaškim in kolesarskim koridorjem veliko pomenila za revitalizacijo vsaj tega dela Kandije. Foto: Tomaž Golob, 2014.

Na južnem vhodu v mestno jedro že predolga leta propada nekoč zelo priljubljen hotel Kandija s senčnim gostinskim vrtom. Za revitalizacijo propadajočega hotelskega območja bi veliko pomenila nova garažna hiša na lokaciji današnjega zasilnega makadamskega parkirišča, katerega gradnja bi bila nujna v primeru ukinitve tranzitnega prometa po Sokolski ulici po prenovi tržnice in Florjanovega trga. Foto: Tomaž Golob, 2014.

Med Kapiteljsko ulico in Strmo potjo je pod kapiteljskim gričem predvidena gradnja vkopane in pogledom skrite garažne hiše, ki bi omogočila tudi večjo dostopnost do tržnice. Foto: Tomaž Golob, 2009.

uredila mestni muzej. Naj spomnimo, da je Novo mesto edino večje slovensko mesto, ki še vedno nima mestnega muzeja. V novi muzej ne bi sodila le stalna razstava o Leonu Štuklju, temveč tudi spominska soba Primičeve Julije, ki je v gradiču živela od leta 1850 do smrti 1864. Naše razmišljanje opogumlja dopolnjeni odlok o ureditvenem načrtu za novomeški zdravstveni kompleks, ki ga je občinski svet sprejel konec leta 2021. V odloku je namreč gradič po novem namenjen muzejski dejavnosti, stara interna pa gre v letu 2023 v celovito prenovo za potrebe negovalne bolnišnice s paliativnim oddelkom.

Promet v ožjem delu mesta

Po prenovi Glavnega trga smo se navadili, da na trgu ni več avtomobilskega prometa, ta je po novem zelo omejen tudi na Rozmanovi, v mestnem jedru je ostala le tranzitna cesta po Prešernovem trgu in Sokolski ulici, ki pa bo tudi ukinjena, če se bo občina lotila dolgo pričakovane prenove mestne tržnice in Florjanovega trga, za katero je po več kot desetih letih končno dobila gradbeno dovoljenje. Ker bo na trgu prezentirana lokacija cerkve sv. Florijana, bo za avtomobilski promet ostalo le obstoječe cestišče, ki vodi mimo tržnice na Glavni trg. Zagato bi v določeni meri omilila gradnja dveh novih garažnih hiš, in sicer na makadamskem parkirišču pri nekdanjem hotelu Kandija ter pod kapiteljsko cerkvijo med današnjim parkiriščem in Strmo potjo z ločenima uvozom in izvozom. Izvoz iz garaže bi moral biti ob Strmi poti, ker bi ga morali zaradi za promet zaprte Sokolske ulice prometno povezati s Kastelčevo in Rozmanovo ulico. Prav tako bi bilo treba čim prej uvesti krožni avtobusni promet med avtobusno postajo in Glavnim trgom. Avtobusni postajališči nasproti Knjižnice Mirana Jarca in na Glavnem trgu sta že urejeni. V mestnem jedru pa imamo še eno ozko prometno grlo, in to je po današnjih prometnih standardih neustrezna in celo nevarna prometna povezava Jerebove ulice in Ulice talcev z Rozmanovo ulico. V starih prostorskih dokumentih je bila predvidena gradnja nove povezovalne ceste, ki bi Rozmanovo cesto pri uvozu v garažno hišo neposredno povezala z Jerebovo ulico, toda pri letošnji spremembi

Še bolj nerešljiva je prometna razbremenitev Kandijske ceste, ki zaradi zelo prometne regionalne ceste gospodarsko in socialno propada že desetletja, kar se pozna tudi na nezavidljivem stanju tamkajšnjega stavbnega fonda.

občinskega prostorskega načrta te ceste ne zasledimo več. Še bolj nerešljiva je prometna razbremenitev Kandijske ceste, ki zaradi zelo prometne regionalne ceste gospodarsko in socialno propada že desetletja, kar se pozna tudi na nezavidljivem stanju tamkajšnjega stavbnega fonda. Južna obvoznica kot tudi nova načrtovana cesta skozi stanovanjsko sosese Košenice do Belokranjske ceste ne bosta rešili tega problema, kar se zaveda tudi na občini, in so predvideli v letos noveliranem prostorskem načrtu, da se rekonstrukcijo cestišča na Kandijski cesti v stiku z reko Krko izvede prilagojeno pešču in kolesarju, lahko tudi s konzolno gradnjo nad reko Krko z urejenimi dostopi do vode. V društvu glede tega nismo optimistični, ker je občina zamudila že dve priložnosti, prvo ob zadnji prenovi mostu čez Težko vodo, ko ga niso razširili s kolesarsko stezo, in drugo ob ponujeni možnosti gradnje kolesarske steze ob robu parka stare interne in gradiča Mostek. Kolesarske steze v mestu so že ves čas rakava rana in nič ne kaže na bolje. Izgovarjati se na zahtevno topografijo mestnega prostora ni resno, ker je bila v preteklosti ob rekonstrukciji posameznih odsekov mestnih cest zamujena marsikatera priložnost. Kolesarske steze v mestu so le delno zgrajene, med seboj niso povezane, kolesarja vodijo celo na zelo prometna cestišča, ki sicer imajo označene površine za kolesarje. Formalno je menda to v redu, v praksi pa zelo nevarno. Skrajno absurdna situacija pa je na Ločenskem mostu, kjer se lahko kolesar celo pelje po ozkem pločniku. Tudi sicer ni redka praksa, da se kolesarji, v želji, da se izognejo nevarnemu avtomobilskemu prometu, raje zapeljejo po pločnikih kot cestiščih. In srečanja s pešci praviloma niso prijetna.

Na karti namenske rabe mestnih površin prevladuje rumena barva, s katero so označena stanovanjska naselja. Praviloma obstoječa, ker je za novo stanovanjsko gradnjo predvidenih površin bore malo. Vir: Odlok o spremembah in dopolnitvah Odloka o občinskem prostorskem načrtu Mestne občine Novo mesto iz leta 2022.

Brez prave vizije in strategije pa Novo mesto caplja na mestu tudi glede reševanja vedno pereče stanovanjske problematike. V Novem mestu že ves čas od konca druge svetovne vojne kronično primanjkuje zazidljivih in komunalno opremljenih parcel za stanovanjsko gradnjo. Z vidika stroke je prav, da težimo k zgoščevanju pozidave v že obstoječih stanovanjskih soseskah, vendar smo v društvu neprijetno presenečeni, kako letos sprejeti prostorski akt v tem pogledu skorajda ne predvideva novih območij stanovanjske pozidave, in tudi logično ne povezuje med seboj obstoječih. Številna stanovanjska naselja so otočki med kmetijskimi površinami znotraj mestnega območja, kar otežuje racionalno gradnjo gospodarske javne infrastrukture in smotno organizacijo mestnega potniškega prometa. Samo primer: kmetijske površine med Ragovsko ulico in naseljem Ragovim pri Ločenskem mostu zagotovo niso tako kakovostne, da bi jih bilo vredno ohranjati, z njihovo pozidavo ob sočasni ohranitvi mestnih gozdov pa bi zaokrožili stanovanjsko gradnjo med Ragovsko ulico, Kandijsko cesto in vzhodno mestno obvoznico. In takih primerov je v mestu še več.

Zelene mestne površine

Stroke je že konec prejšnjega stoletja začela poudarjati, da je kakovost bivanja v mestih in naseljih neposredno povezana s stanjem zelenih površin v njih. Novo mesto je bilo celo eno prvih mest v Sloveniji, kjer je bil v devetdesetih letih prejšnjega stoletja v sklopu urbanistične zasnove obdelan tudi t. i. zeleni sistem mesta. Ta na splošno vključuje različne krajinske sestavine, ki so neločljivi del mestnega prostora. Te sestavine pomembno prispevajo k delovanju mesta in h kakovosti bivalnega okolja, hkrati pa tudi zaznamujejo

njegovo podobo in prepoznavnost (identiteto). Zato mora biti zeleni sistem mesta nujno vpet v celotno načrtovanje in upravljanja mestnega prostora kot celote.

Novo mesto ima veliko srečo, da ga zaznamujejo izrazite naravne krajinske prvine, kot so reka Krka z okljuki in valovit teren z mestnimi griči. Ta naravni krajinski okvir daje mestu prepoznavnost in kakovost, ki nam je bila dana sama po sebi in se nam zanj ni bilo treba posebej potruditi, zato smo v odnosu do teh vsebin včasih preveč brezbrizni. Novo mesto še vedno velja za razmeroma zeleno mesto, predvsem po zaslugi ohranitve dveh izrazitih (pri)mestnih gozdov Ragovega loga in Portovala, nepozidanega območja Marofa in dokaj sonaravno ohranjenih brežin Krke.

Ko pa govorimo o urbanih zelenih mestnih površinah, pa je slika popolnoma drugačna. Smo edino malo večje mesto v Sloveniji brez pravega mestnega parka in še zadnji ostanki ostankov nekdanjega mestnega parka pred Kulturnim centrom Janeza Trdine bodo v kratkem pozidani. Stališče Društva Novo mesto je v tem primeru jasno in je bilo že večkrat zapisano, zato ga na tem mestu ne bi še enkrat ponavljali. Javni interes se je podredil zasebnemu in temu lahko rečemo »zajedalski urbanizem«, kot se je pred časom v razpravi na to temo slikovito izrazil arhitekt Aleš Vodopivec.

Nedolgo nazaj pa je bila z izgradnjo otroškega igrišča verjetno dokončno zapečaten usoda »nadmestnega« mestnega parka ob Krki pod Tušem, za katerega so je prizadevalo društvo Julija in za katerega je bil že tudi pripravljen načrt ureditve. Otroško igrišče in t. i. pump track verjetno res nista najhujši stvari, ki se lahko pripetita obrežjem Krke, vprašanje pa je, če

je to res to, kar mesto ob Krki najbolj potrebuje.

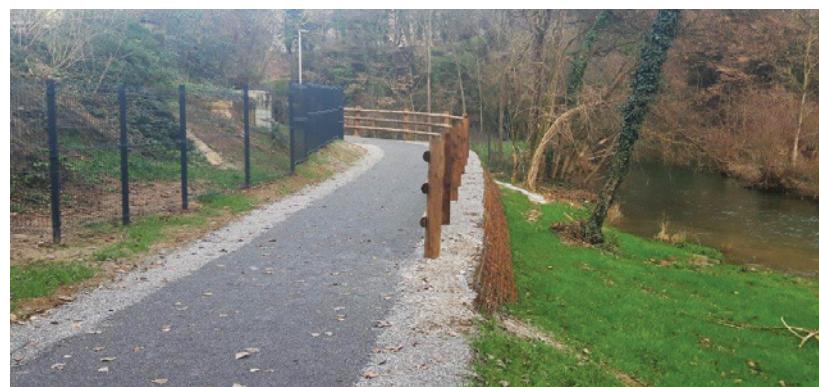
Tudi ohranitev večjih še ne urbaniziranih zelenih površin v Novem mestu ni čisto samoumevna. Kapitalski in drugi interesi v imenu razvoja in liberalnih vrednot stegujejo prste po kakovostnih zelenih površinah v mestu, saj te za njih predstavljajo nekakšen nekoristen prostor. Nedavno je tovarna Krka posegla v Kosovo dolino prek Andrijaničeve ceste in s tem zunaj dolgoročno načrtanih površin za razvoj tovarne. Zakaj? Ker je bilo tu zemljišče cenejše in ker si je lahko to privoščila. Tako smo v Kosovi dolini dobili sicer zgledno urejena parkirišča, ki pa jih tam ne bi smelo biti, predvsem v smislu ohranjanja kakovostnih zelenih površin v zaledju Marofa z načrtovanim arheološkim parkom. Med razlogi, ki naj bi utemeljevali smiselno izgradnjo teh parkirišč, se je omenjal tudi javni interes po parkirnih prostorih po sistemu P+R (park and ride oz. parkiraj in se odpelji z javnim prevozom), o katerih pa zdaj ni niti sledu. Vse prepogosto se dogaja, da se na napovedano javno

korist po zadovoljitvi osnovnega kapitalskega interesa enostavno pozabi.

Na tem mestu ne moremo brez omembe načrtovanega Arheološkega parka na Marofu. Stroke že dlje časa poudarja, da arheološki pomen Novega mesta oz. pomen tega prostora v času starejše zelene dobe v evropskem merilu močno prekaša njegov zdajšnji pomen. Zato je to vsebina, ki bi jo za prepoznavnost mesta vsekakor morali znati izkoristiti. Stroke je predlagala ureditev arheološkega parka na Marofu in leta 2013 zanj izdelala natančen konservatorski načrt. Aktivnosti so se začele še v času nekdanjega župana Muhiča in tudi zdajšnji župan je v pred svojim prvim mandatom to vsebino navajal kot eno izmed prednostnih nalog. Smo že v tretjem županovem mandatu, arheološki park pa se zdi še bolj oddaljena želja kot pred desetimi leti. V vsem tem času se je Mestna občina ukvarjala predvsem s tem, kako strokovna izhodišča spremeniti tako, da bi bila bolj ekonomsko zanimiva, včasih tudi na račun strokovne korektnosti.

Gradbeni posegi ob potoku Težka voda žal spreminjajo njegovo sonaravno podobo in značaj. Foto: Mitja Simič, 2022.

Ograje, peščene bankine (čemu?) in strmi nasipi so namesto potoka postali glavni poudarek tega prostora. Foto: Mitja Simič, 2022.

Že pred leti je mesto zamudilo, da bi izkoristilo priložnost prezentacije naravnega fenomena izliva najpomembnejšega desnega pritoka reke Krke sredi mesta. Zastrt z visokimi nasipi, jumbo plakati in porasel z invazivnimi rastlinami je v prostoru popolnoma neopazen in spregledan. Foto: Mitja Simič, 2022.

Nova brv je zarezala v starodavno podobo mesta. Upamo, da bo upravičila svoj namen. Foto: Mitja Simič, 2022.

Novomeški Portoval. Je to gozdna pot ali širok cestni koridor? Nekaj na novo zasajenih dreves žal ne more bistveno popraviti vtisa. Foto: Mitja Simič, 2022.

Če z arheološkim parkom nimamo sreče, pa se je na Marofu na območju zelenih površin vendarle nekaj premaknilo na bolje. Še pred covidom-19 smo na vrhu Marofa dobili novo krožno pot. Ta je bila izvedena po predlogu konservatorskega programa za Marof in je edina večja uresničena vsebina načrtovanega arheološkega parka v odsotnosti parka samega. Krožna pot namreč ponazarja tlorisni obseg železnodobnega gradišča na Marofu. Žal pa tega praktično nihče ne ve, ker to ni nikjer pojasnjeno. V vsakem primeru pa ta pot predstavlja novo kakovostno sprehajališče na vrhu enega najbolj razglednih gričev v Novem mestu. Pot se na obeh koncih navezuje na Kettejev drevored.

Sočasno z umestitvijo nove poti na Marofu so potekala tudi razmeroma obsežna ureditvena dela v Kettejevem drevoredu. Najbolj opazne spremembe so osvetlitev in zamenjava klopi po celotni trasi drevoreda ter tlakovanje bolj strmih delov poti na obeh straneh s protiprašno zaščito (vialitom). Prenovljen je bil tudi peščen del poti v osrednjem delu drevoreda. Nekatera najbolj kritična drevesa so bila zamenjana z novimi sadikami, žal pa je zmanjkalo volje za bolj temeljito prenovo drevoreda. V delu drevoreda, kjer še rastejo

prvotni stari kostanji, je bila urejena manjša prezentacija nekdanje mestne vpadnice na trasi zdajšnjega drevoreda. Ta je bila bistveno širša, tako da so kostanje zasadili znotraj stare ceste in ne ob njej, kot bi pričakovali. Tudi tu sprehajalec ne dobi nobene informacije o tem in lahko to prezentacijo, še posebej ko odpade listje, z lahkoto spregleda.

Dejstva, da se je občina lotila ureditve sprehajalne poti v Portovalu, bi morali biti po vseh pravilih veseli. Pa se je obrnilo malce drugače. Ob začetku izvedbe so namreč začela padati številna drevesa, trasa sprehajalne poti pa je dobila videz široke ceste na še širši poseki. S tem je bil že v osnovi zgrešen smisel poti v gozdu, ki poteka v globoki senci med drevesi in se pomembnim drevesom spoštljivo ogne. Namesto da bi v naravno okolje pripeljali le človeka, smo pripeljali urbanizacijo. Zdaj rešujejo, kar se rešiti da, s sajenjem dreves ob poti, vendar pa je bila storjena napaka prevelika, da bi se jo dalo v kratkem časovnem obdobju zadovoljivo sanirati.

Pred kratkim so tudi dokončali izvedbo dela poti ob Težki vodi med cestico, ki povezuje Ulico Mirana Jarca s Kandijsko cesto in med Lebanovo ulico. Ko bi bila pot izvedena v celoti, naj bi povezala že

obstoječo sprehajalno pot ob Težki vodi med Grmom in Regrčo vasjo (Mordaxovo sprehajališče) z mestnim jedrom. Takšna pot bi nekako osmislila lokacijo nove brvi pri stari bolnišnici. Nenavadno pri tem pa je, da smo prej dobili brv, kot pa potrebo po njej. Vendar pa tudi pri tej izvedbi dobro namero pokvari vtis, da je poseg gradbeniško predimenzioniran. Da se da poti v sonaravni prostor vnesti dosti bolj subtilno, je že pred leti pokazal in dokazal nekdanji mestni arhitekt Tomaž Levičar (pred tem dejaven član društva) z ureditvami poti pod staro bolnišnico (Julijino

sprehajališče) ob Težki vodi (Mordaxovo sprehajališče) in drugimi. Svetovali bi, da se pri nadaljevanju poti ob Težki vodi bolj zgledujejo po Levičarjevih ureditvah.

Na tem mestu smo omenili le najbolj izstopajoče primere. Kot se je izkazalo, je že teh veliko. To pomeni, da zdajšnjemu vodstvu občine in županu nikakor ne moramo očitati nedejavnosti (kot se je to dogajalo v preteklosti). Pogrešamo pa večje vključevanje civilne družbe in neodvisne stroke v odločitve, ki v končni fazi zadevajo predvsem nas, meščane.

Namesto da bi v Portovalu pripeljali le človeka, smo prinesli urbanizacijo in raznaravljjanje. Foto: Mitja Simič, 2022.

Na tem mestu ob nogometnem igrišču v športnem parku Portoval bi moral stati mestni bazen, ki so ga medtem zgradili na vasi – v Češči vasi. Foto: Mitja Simič, 2022.

Smisel gozdne poti je, da je skrita in senčna. Nova pot v Portovalu je na široko izpostavljena soncu in se vidi že z letala. Foto: Mitja Simič, 2022.

Slavko Medle

(1937–2022)

V 86. letu življenja je 17. oktobra 2022 umrl Alojzij Medle, zaslužni športni delavec, lesarski strokovnjak, zaveden Novomeščan in član Društva Novo mesto.

Bojana Medle

Foto: iz osebnega arhiva Slavka Medleta.

Slavko Medle se je rodil 1. aprila 1937 kot drugi otrok mami Neži in očetu Alojzu. Ime je dobil po očetu, a ga nihče ni klical Alojzij. Vedno je bil Slavko ali Slavc. Porod je bil izredno težek in tako mati kot sin sta komaj preživela. A dan prvo-aprilskih šal je bil zanju srečen dan. Morda pa je prav zato Slavko na življenje vedno gledal s svetle plati in znal uživati v tem, kar mu je ponujalo. Na zalogi je imel vedno kakšno duhovito šalo. Tudi v težkih trenutkih.

Slavko Medle je bil ustanovitelj in dolgoletni vodja Rogove šole smučanja.

Slavko Medle je imel poleg žene Marjane še dve veliki ljubezni. Prva izmed njih je zagotovo šport. Dejaven je bil v različnih športih: košarki, rokometu, čolnarjenju, a na prvem mestu je bilo vedno smučanje. Smučati je začel na bližnjem Žibertovem hribu pri rosih petih letih. Smučke si je iz lesa izdelal kar sam. Bil je dolgoletni član Smučarskega društva Krka Rog in najstarejši registriran učitelj smučanja v Sloveniji, ki se je vse do konca lahko pohvalil tudi z mednarodno licenco ISIA. V društvu je bil dolga leta dejaven član, pobudnik in ustanovitelj Rogove šole smučanja, ki jo je dolga leta vodil z dušo in srcem. Smučanje je zanj pomenilo merilo za kakovost življenja. »Dokler bom živ, bom smučal,« je rekel. In tako je tudi bilo. Še lani je vijugal na Gačah in tudi letos, pri svojih 85 letih, je imel letno vstopnico za njegovo najbolj priljubljeno smučišče že pripravljeno. Svoje športno znanje je rad prenašal na mlade rodove, preizkusil se je tudi kot rokometni in košarkarski trener. Zagotovo je bil eden najbolj gorečih navijačev dolenjskih in slovenskih

Bil je med pobudniki ustanovitve Dolenjske košarkarske lige. Nekdanje košarkarje je spodbudil, da so skupaj ustanovili Košarkarski klub Loka 74, ki deluje še danes in v katerem je bil športno dejaven vse do konca.

športnikov, katerih uspehov se je iskreno veselil.

Iskreno pa se je veselil tudi razvoja in napredka svojega rojstnega mesta, na katerega je bil zelo ponosen. Ni minil dan, da se ne bi podal na sprehod po Glavnem trgu, naredil krog po mestu in hkrati še poklepetal s prijatelji in znanci, ki jih je srečal. Z zanimanjem in navdušenjem je spremljal novosti v mestu, v zadnjem času še zlasti nastajanje nove brvi čez Krko, ki bo povezovala Loko in Kandijo. Zato ni presenetljivo, da je bil kot zaveden Novomeščan tudi ponosen član Društva Novo mesto.

Njegova druga ljubezen je bila ljubezen do lesa, ki jo je udeležal v svojem poklicu pa tudi prostem času. Podedoval jo je od svojega očeta, ki je imel v hiši v Žabji vasi, kjer so z družino živeli, svojo mizarско delavnico. Tam se je z lesom spoznal tudi Slavko, ki se je odločil v to smer nadaljevati tudi svoje šolanje in se vpisal na Tehniško srednjo šolo v Ljubljani. Dragocene izkušnje si je kot vajenec nabiral v Pionirjevi mizarški delavnici, ki je nastala na odličnih temeljih za tisti čas sodobno opremljene mizarске delavnice Karla Jevška. V delavnici so dobili veliko naročil za obnovo lesenih delov v bombardiranju poškodovanih novomeških objektov in nekateri so se ohranili vse do današnjih dni. Med njimi so tudi dvojna vhodna vrata gradiča Kamen, v katerem je Pljučni oddelek Splošne bolnišnice Novo mesto, na katera je bil Slavko še posebej ponosen. Usoda je hotela, da so se prav

za temi vrati odvijali najprej bratovi, nato pa tudi njegovi zadnji zavoji na smučišču življenja.

Zaposlil se je kot tehnični vodja Tovarne lesne galanterije v Rimskih Toplicah, kjer je spoznal svojo bodočo ženo Marjano. Ustvarila sta si prijetno življenje, razpeto med Novim mestom in Rimskimi Toplicami. Nato je bil 12 let direktor Tovarne stilnega pohištva Novoles v Straži. A ni bil zgolj dober direktor, ki je uspešno vodil svoje podjetje. Les je imel resnično rad in z veseljem je poprijel za mizarско orodje tudi on. V domači garaži si je uredil delavnico, kjer je ustvarjal. Mnogim starim lesenim kosom pohištva, ki so zaradi starosti izgubili svoj nekdanji lesk, je povrnil prvotno podobo. Pri delu je bil izjemno potrpežljiv in natančen, zato so bili njegovi izdelki vedno brezhbitni. Svoje znanje restavriranja starega pohištva in ostalih predmetov iz lesa je rad prenašal tudi naprej. Tistim, ki so želeli prisluhniti, je z veseljem pomagal tako z nasveti kot tudi praktičnim pri-

kazom uporabe orodja in tehnike obdelave. Nekateri imamo srečo, da njegovi izdelki krasijo tudi naš dom. Zagotovo se nanj spomnim vsakič, ko sedem za jedilno mizo, med krašenjem božične smrečice pa tudi, kadar sedem v čoln, ki nam ga je pred kratkim popravil, da je spet nared za uporabo.

Slavko je bil večni optimist. Nikoli ni tarnal in za njegove morebitne težave smo izvedeli, ko jih je že »uredil«. Tudi v zadnjem letu življenja mu življenjske energije in načrtov za prihodnost, kljub boleči izgubi žene Marjane, ni manjkalo. Spoprijel se je s tem, kar mu je življenje prineslo, pogumno, korak za korakom. V zadnjem telefonskem pogovoru nam je dal slutiti, da smučarskih vratc na progi do končnega cilja počasi zmanjkuje. Pisanje zaključujem z njegovimi zadnjimi besedami, ki nam jih je namenil in jih ne bom nikoli pozabila: »Gremo naprej.« Dragi Slavc, gremo naprej, ti pa dobro vijugaj naprej tudi tam, kjer si. Jugozahodnik ti smučarije ne more več pokvariti.

Njegova dolgoletna srčna prizadevanja na področju športa je prepoznala tudi Mestna občina Novo mesto, ki mu je ob občinskem prazniku leta 2021 podelila nagrado Mestne občine Novo mesto.

Z ženo Marjano sta veliko prijetnih trenutkov preživela na vikendu ob Krki, kjer se je Slavko posvečal čolnarjenju in sadjarstvu.

Kako je Martin Krpan na Dunaj pripotoval iz Novega mesta: projekt Knjigotapljenje v izvedbi Knjižnice Mirana Jarca Novo mesto

Knjižnica Mirana Jarca že vrsto let vzdržuje tesne stike s Slovenci na Dunaju. Kraj srečevanja je slovenski hotel Korotan, v katerem knjižnica prireja tematske razstave, lutkovne igrice za mladi slovenski naraščaj in sodeluje pri opremljanju hotelskih sob z domoznanskim gradivom iz novomeške knjižnice. Oktobra 2022 smo na Dunaju gostovali z Martinom Krpanom.

Mateja Kambič, Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto
Foto: Arhiv Knjižnice Mirana Jarca Novo mesto.

Fran Levstik
(1831, Dolnje Retje–1887, Ljubljana).

V Knjižnici Mirana Jarca Novo mesto že nekaj let zapored v sklopu projekta *Knjigotapljenje, slovenska knjižna srečevanja na Dunaju* iščemo vezi našega mesta z Dunajem, ki jih tamkaj živčim Slovincem predstavljamo v obliki predavanj ali razstav. Tako smo jeseni 2021 v hotelu Korotan pripravili razstavo o zdravniku, pisatelju in dramatik Slavku Grumu, še v predkoronskem letu pa smo v Centru avstrijskih narodnosti organizirali predavanje o Otonu Župančiču, slovenskem pesniku, ki se je tako kot Grum na Dunaju in v Novem mestu mudil v času šolanja.

Osrednja tema zadnje razstave, ki je bila v avli hotela Korotan na ogled konec oktobra in v novembru 2022, pa je bil kar knjižni junak – Martin Krpan. Martin Krpan, stvaritev izpod peres dveh avtorjev, pisatelja Frana Levstika, ki je povest o tem preprostem kmečkem človeku, sicer premetenem in iznajdljivem Krpanu, ki je na Dunaju pokončal Brdavsca, napisal leta 1858, in ilustratorja Hinka Smrekarja, ki je Levstikovo pripoved prvi ilustriral. Razstavili smo namreč ilustracije,

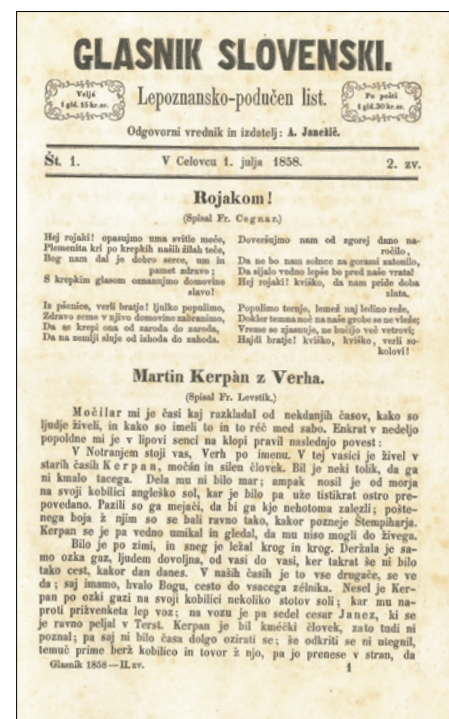
v katerih je Smrekar leta 1917 upodobil Krpana. Ilustracije, ki danes sodijo v sam vrh slovenskega ilustratorstva, so bile pravzaprav narejene za prvo slovensko slikanico, ki jo je istega leta izdala Nova založba iz Ljubljane. Razstavo trinajstih ilustracij v tehniki perorisbe, od katerih je samo naslovnica kolorirana, smo opremili s podnapisi, po vrstnem redu, kakor si sledijo tudi v knjižni izdaji, tako da je bilo razstavi moč slediti v zgodbi in sliki. Poleg tega so razstavo ilustracij spremljali še trije informativni panoji, ki smo jih opremili s slikovnim gradivom iz knjižnice. Eden izmed panojev je bil posvečen vsebini zgodbe s polnim naslovom Martin Krpan z Vrha, druga dva pa pisatelju, pesniku in jezikoslovcu Franu Levstiku kot avtorju tega priljubljenega dela.

Omenjeno delo kot posebno dragocenost hranimo v novomeški knjižnici v Posebnih zbirkah Boga Komelja, kjer je obsežna zbirka knjižnih ilustracij. V njej so zastopani zlasti ilustratorji starejše generacije, med njimi dela Gvida Birolle, Maksima Gasparija, Saše Šantla, Ivana Vavpotiča in nena-

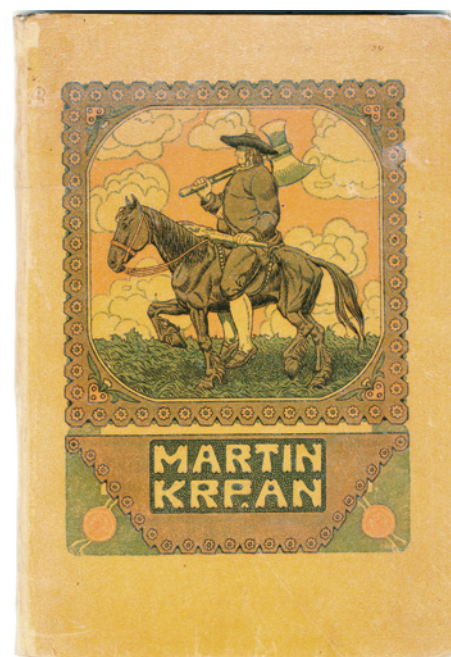
zadnje Hinka Smrekarja, v zadnjem času pa smo zbirko dopolnili še z ilustracijami novomeških rojakov Marjana Mančka in Suzi Bricelj. Zaradi pogojev razstavljanja smo v hotelu Korotan na ogled postavili reprodukcije ilustracij v galerijskih okvirjih s paspartujem, ki so nam jih za ta namen posodili v Narodni galeriji. Smrekarjeve ilustracije je malo pred tem Narodna galerija vključila v retrospektivno razstavo *Hinko Smrekar 1883–1942* avtorice Alenke Simončič. O tem, da gre res za vrhunsko delo, govori tudi dejstvo, da je bila naslovna ilustracija leta 2013 kot del razstave *Slovenski impresionisti in njihov čas 1890–1920* na ogled v pariškem muzeju Petit Palais, leta 2019 pa tudi na pregledni razstavi slovenskega impresionizma *Impresionizem od zore do mraka, Slovenska umetnost 1870–1930* še na Češkem, v praškem gradu na Hradčanih.

Dunaj, nekdanja cesarska prestolnica, je odigral pomembno vlogo na ustvarjalni poti tako Hinka Smrekarja kot Frana Levstika. Hinko Smrekar, slikar, risar in grafik, znan predvsem po karikaturah, satiričnih ilustracijah in pamfletih, s katerimi se je kritično odzival na dogodke svojega časa, je na Dunaju živel med letoma 1902 in 1905. Tam je obiskoval tečaj za učitelja risanja na srednjih šolah in se pridružil slovenskim umetnikom v umetnostnem klubu Vesna.

Od Smrekarja pol stoletja starejši Fran Levstik je bil na Dunaju dvakrat, obakrat za obdobje nekaj mesecev. Ker v Ljubljani ni opravil mature, mu je bila pot na dunajsko univerzo zaprta. Šel je študirat bogoslovje v Olomuc na Češko, vendar je moral študij zaradi ovadbe o nemoralnosti pesniške zbirke, ki jo je malo pred tem izdal v Ljubljani, kmalu prekiniti. Na poti domov se je v začetku leta 1855 prvič ustavil na Dunaju in tam ostal do maja istega leta. V tem času je poslušal pred-

Zgodbo o Martinu Krpanu je pisatelj Fran Levstik prvič objavil leta 1858 v literarni reviji Slovenski glasnik, ki je izhajal v Celovcu.

Martin Krpan z ilustracijami Hinka Smrekarja iz leta 1917 je prva slovenska slikanica.

V Knjižnici Mirana Jarca v Novem mestu je shranjenih nekaj pisateljevih spominskih predmetov.

Z odprtja razstave
Smrekarjevih ilustracij
v avli hotela.

vanja Frana Miklošiča, ki je bil ena največjih jezikoslovnih avtoritet na Slovenskem, seznanil pa se je tudi s srbskim filologom in jezikoslovcem Vukom Karadžićem. Vse to je pomembno vplivalo na Levstikovo nadaljnje delovanje, saj so bila pozneje teoretska osnova vseh njegovih jezikoslovnih razprav prav Miklošičeva in Karadžičeva stališča. Ko se je vrnil domov, je Levstik naslednjih petnajst let sprva deloval kot domači učitelj, zatem pa kot urednik, kritik in politik. Na različne načine se je vključeval v narodni boj, vse z namenom večje veljave slovenstva in slovenskega jezika v javnem in družbenem življenju. Na Dunaj se je vrnil še leta 1870, ko je tam izdajal zabavljivo šaljiv list Pavliha. To je bil eden prvih takšnih časopisov pri nas, v njem pa je bil oster in brezkompromisen. Zaradi tega se je zameril obema političnima strujama pri nas, zato je list kmalu prenehal izhajati. Iz Dunaja se je v začetku sedemdesetih let prejšnjega stoletja vrnil v Ljubljano ter se po dolgih letih siromašnega in nestalnega življenja zaposlil kot skriptor v ljubljanski licejski knjižnici, kjer je delal do smrti.

Novo mesto je v Levstikovi biografiji odigralo manj pomembno vlogo kot Dunaj. V *sloveče mesto, dolenjski Rim* (tako je Levstik nagovoril Novo mesto, ko ga je leta 1863 v časniku *Naprej* želel prebuditi iz narodne omrtvelosti) je zahajal šele po letu 1856, ko je tu začel obiskovati sorodnike. Tega leta je oče domačijo v rodnih Retjah prodal in kupil novo posest v Podgori pri Novem mestu, kamor se je preselila družina. Levstikov rod še danes živi v Podgori, pisateljevi sorodniki pa so potomci njegovega brata Matije.

V Novem mestu je imel Levstik stike tudi z novomeškim založnikom in tiskarjem Janezom Krajcem, ki mu je svetoval pri nekaterih založniških projektih, kot je moč razbrati iz njune korespondence, ki jo hranimo v knjižnici. V novomeški knjižnici danes hranimo še nekaj pisateljevih osebnih predmetov, med njimi črnilnik in žepno uro, ki so nam jih v hrambo zaupali sorodniki, iz zapuščine tiskarja Krajca pa Levstikovo popotno palico, naočnike in igralne karte.

Na odprtju razstave v hotelu Korotan nas je po orisu biografskih podatkov Frana Levstika in osvetlitvi zgodbe o Martinu Krpanu po ilustracijah popeljal Ciril Horjak, ilustrator in stripar, ki se s Smrekarjevimi delom ukvarja bolj podrobno. Istočasno je bila v hotelu odprta Krpanova soba, katere likovno opremo smo pripravili v knjižnici. Nekaj sob za goste v hotelu je tematskih, povezanih s slovenskimi osebnostmi, ki so živele ali delovale na Dunaju, med njimi soba skladatelja Huga Wolfa, čebelarja Antona Janše, soba v spomin na ribniške lončarje in krošnjarje ter lipicance, ki so prav tako pustili sledi v zgodovinski zavesti nekdanje avstro-ogrske prestolnice. Poleg povečav štirih ilustracij in informativnega panoja krasita Krpanovo sobo še dva iz povesti najbolj prepoznavna citata: Kdor če iti na Dunaj, mora pustiti trebuh zunaj in »Srečno hodi!« pravi cesar, minister Gregor pa nič.

Projekt, ki ga je finančno podprla tudi Mestna občina Novo mesto, uresničuje Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto skupaj z Društvom knjižničarjev Dolenjske v sodelovanju z Dopolnilnim poukom slovenščine na Dunaju, Slovenskim inštitutom Dunaj, SKC Korotan in Slovensko iniciativo Dunaj. Njegov cilj je podpirati slovensko kulturno delovanje na Dunaju. Z različnimi dejavnostmi tako promoviramo

Ko Krpan na grajskem vrtu poseka lipo ...
Ilustracija Hinka Smrekarja k povesti
Martin Krpan, 1917.

novomeško kulturo, njene kulturne ustanove in ustvarjalce ter nagovarjamo različne starostne skupine, zlasti pa tiste, ki zaradi

močne vključenosti v avstrijsko okolje izgubljajo svojo slovensko identiteto. V obdobju od 18. do 19. oktobra, kolikor je trajala letošnja izvedba projekta, smo za najstnike pripravili še stripovsko delavnico, kjer so udeleženci pod mentorstvom dr. Horowitza spoznali osnove stripovskih tehnik in ustvarili strip. Za najmlajše pa je dramska skupina Knjižnice Mirana Jarca v lutkovni igri uprizorila znano koroško ljudsko pripovedko o Mojci Pokrajculji in izvedla ustvarjalno delavnico.

Sodelovanje, ki je danes že preraslo okvire delovanja splošne knjižnice, je pred leti zrastle iz povsem neformalne pobude uporabnice Knjižnice Mirana Jarca. Iskala je namreč način, kako priti do knjižnega gradiva v slovenskem jeziku za bralni krožek na Dunaju, kamor jo je svojčas popeljalo življenje. In kje bi ji lahko priskočili na pomoč, če ne v domači knjižnici?

Na odprtju Krpanove sobe v hotelu Korotan.

Miran Jarc, skrivnostni iskalec resnice in lepote

Leta 2022 je minilo 80 let, odkar je v roški ofenzivi 24. avgusta 1942 življenje izgubil pesnik, pisatelj, esejist, prevajalec in dramatik Miran Jarc. Kljub svojim komaj dvainštiridesetim letom je ustvaril bogat opus, s katerim je močno zaznamoval slovenski literarni prostor.

Bojana Medle, Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto
Foto: Arhiv Knjižnice Mirana Jarca Novo mesto.

*A neko uro se je prebudila
Beseda, sproščevalka čudotvorna,
ki sta vihar in ogenj ji pokorna,
in vsega me do dna je presvetlila.*

Miran Jarc:
O pesmi, Novembrske pesmi, 1936

Vse svoje žal prekratko življenje je bil zavezan čudežni moči Besede, ki ne le očisti in odrešuje, temveč spreminja svet. Pesmi je začel pisati s petnajstimi leti kot gimnazijec in jih kmalu objavljati v revijah *Ljubljanski zvon*, *Dom in svet*, *Dolenjske novice* in drugod. Številne njegove pesmi niso bile namenjene objavi, temveč ženi Zinki, prijateljem in sorodnikom. V svoje pesniške zbirke je uvrstil samo svoje najboljše pesmi, saj je bil zelo samokritičen. Bil je eden glavnih nosilcev slovenske moderne lirike in je izdal tri pesniške zbirke: *Človek in noč* (1927), *Novembrske pesmi* (1936) in *Lirika* (1940). Mnoge njegove neobjavljene pesmi so skupaj s preostalo obsežno literarno zapuščino shranjene v Posebnih zbirkah Boga Komelja v domoznanskem oddelku Knjižnice Mirana Jarca Novo mesto, ki po pesniku nosi tudi ime. Manj znano je, da je bil Miran Jarc tudi dramatik, prevajalec, lutkar in violinist. Njegove drame večinoma niso bile uprizorjene, temveč le objavljene v periodičnem tisku. Napisal in priredil je več lutkovnih igrice ter bil več let član Slovenskega marionetnega gledališča Milana Klemenčiča in vodja Marionetnega gledališča Atena.

V Novem mestu, kjer je živel v času šolanja na osnovni šoli in gimnaziji, je pustil močan pečat. Bil je eden najvidnejših soustvarjalcev novomeške pomladi, kulturno-umetniške manifestacije, ki je razburkala slovenski kulturni prostor in postavila temelje slovenski avantgardni umetnosti. Takrat dvajsetletnega Jarca je Rihard Jakopič v pismu Antonu Podbevšku, ko je obujal spomine na 26. september 1920, označil tako: »Ob splošni tihoti se prikaže mistična postava Mirana Jarca. Pobožno kakor romar, ki se poda na božjo pot, je stopil na oder in s skrivnostnim glasom je

V Novem mestu je pustil močan pečat. Bil je eden najvidnejših soustvarjalcev novomeške pomladi, kulturno-umetniške manifestacije, ki je razburkala slovenski kulturni prostor in postavila temelje slovenski avantgardni umetnosti.

bral odlomke iz svojega Skrivnostnega romarja. Ko je končal, je sledilo prisrčno priznanje besedam odhajajočega mladega, upa polnega pisatelja.« (Mušič, 1974, str. 94)

Film portretira razburkan čas razvitih novomeških pomladnikov skozi pogled pesnika Danijela Bohoriča, v katerem marsikateri gledalec vidi odsevati duha Mirana Jarca.

Po njem se poleg novomeške knjižnice imenujejo tudi ulice v Novem mestu, rojstnem Črnomlju in na Dobu pri Domžalah ter osnovni šoli v Ljubljani in Črnomlju.

70 let po smrti Mirana Jarca je leta 2012 v osrednji knjižni zbirki slovenske leposlovne klasike *Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev* izšla dolgo pričakovana prva knjiga Zbranega dela Mirana Jarca, s čimer je bil Miran Jarc še dokončno umeščen med najbolj priznane slovenske literarne ustvarjalce. V omenjeni zbirki je letos tako izšla že šesta knjiga, ki prinaša njegove povesti *Dediči*, *Jalov dom* in *Zakopani zakladi*.

V letu 2022 je pri ZRC SAZU izšla že 6. knjiga Zbranega dela Mirana Jarca.

Obiskovalce je po razstavi popeljala avtorica razstave Darja Peperko Golob iz novomeške knjižnice.

Recital in razstava ob 120. obletnici rojstva Mirana Jarca.
Foto: Boštjan Pucelj.

Obeleževanje 80. obletnice smrti Mirana Jarca

V letu 2020 smo poleg stoletnice novomeške pomladi obeleževali tudi 120. obletnico rojstva Mirana Jarca. Ob tej priložnosti je Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto pred knjižnico pripravila razstavo na zunanji panoi o njegovem življenju in delu z naslovom *Miran Jarc – skrivnostni iskalec resnice in lepote*. Javnosti smo jo predstavili nekaj dni pred pesnikovim rojstnim datumom, 30. junija 2020, ko so si jo obiskovalci lahko ogledali pod vodstvom avtorice Darje Peperko Golob ter v Parku Rastoče knjige ob knjižnici prisluhnili recitalu, ki ga je novomeška knjižnica organizirala v sodelovanju z zavodom Sensorium. Kljub vsemu je v luči epidemije, ki je zaznamovala leto 2020, obeleževanje

120. obletnice rojstva Mirana Jarca v slovenskem prostoru kar nekoliko razvodenelo. Zato ni presenetljivo, da je zanimanje zanj tako iz strokovne kot splošne javnosti toliko večje ob umirjanju epidemioloških razmer nekaj let pozneje, ob 80-letnici njegove smrti.

Gostovanje razstave v Karlovcu in hrvaški prestolnici

Od Mestne knjižnice Ivan Goran Kovačić Karlovec, Slovenskega doma Zagreb in Sveta slovenske narodne manjšine mesta Zagreb smo prejeli povabilo za gostovanje razstave *Miran Jarc – skrivnostni iskalec resnice in lepote* v Karlovcu. Pred našo partnersko Mestno knjižnico Ivan Goran Kovačić, ki je tudi osrednja knjižnica za Slovence na Hrvaškem, je bila razstava na ogled od 1. do 19. septembra 2022.

Zbrane sta nagovorili tudi Agata Klinar Medaković iz Slovenskega doma Zagreb in vodja Oddelka za Slovence v karlovški knjižnici Vedrana Kovač Vrana.

12. septembra smo organizirali vodenje po razstavi z avtorico Darjo Peperko Golob, ki je obiskovalcem podrobneje predstavila Jarčevo življenje in delo, prisluhnili pa so lahko tudi izbrani Jarčevi poeziji, ki je s svojim tenkočutnim pesniškim izrazom prevzel tudi hrvaške poslušalce.

Razstava se je na povabilo kulturnega prosvetnega društva Slovenski dom Zagreb iz Karlovca preselila še v njihove prostore na Masarykovi ulici v Zagrebu, kjer je bila na ogled od 20. do 30. septembra 2022. Avtorica razstave je zbrane popeljala v čas Jarčevega ustvarjanja ter predstavila njegovo bogato zapuščino, ki jo hrani novomeška knjižnica. Obiskovalci

so lahko prisluhnili tudi izbranim verzom Mirana Jarca ter začutili njegovo subtilno poetično dušo. Zanimivo je, da je Miran Jarc v Zagrebu preživel svoje prvo leto študija, ko je študiral slavistiko, romanistiko in filozofijo, nato pa je študij nadaljeval v Ljubljani, a študija ni dokončal.

Dogodka, ki je bil organiziran v sodelovanju z Mestno knjižnico Ivan Goran Kovačić Karlovec, osrednjo knjižnico Slovencev na Hrvaškem, Slovenskim domom Zagreb in Svetom slovenske narodne manjšine mesta Zagreb, so se udeležili tudi veleposlanik Republike Slovenije na Hrvaškem Gašper Dovžan s soprogo ter pripadniki slovenske skupnosti v Zagrebu.

Razstava o Miranu Jarcu je gostovala v prostorih kulturnega prosvetnega društva Slovenski dom Zagreb, ki je najstarejše društvo Slovencev v Evropi, saj neprekinjeno deluje že od leta 1929.

Izbrane verze Mirana Jarca je brala Alenka Murgelj.

Mestu je poklonil svoj roman *Novo mesto*, ki je njegovo najbolj poznano prozno delo, s katerim je poskrbel, da je Novo mesto eno redkih mest, katerega ime je zastopano v naslovu romana. Po njem je bil pozneje posnet film režiserja Filipa Robarja Dorina *Veter v mreži*.

Spominska soba v rodnem Črnomlju

Miran Jarc se je rodil 5. julija 1900 v Črnomlju. Njegovo rojstno hišo so leta 2009 razglasili za kulturni spomenik, jo prenovili, leta 2013 pa v njej uredili mestno muzejsko zbirko in stalno razstavo *Črnomelj na prepihu tisočletij*. V letu 2022 so v njej uredili Jarčevo spominsko sobo, pri čemer so za pomoč prosili dr. Marijana Doviča z Inštituta za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU ter vodjo domoznanskega oddelka v Knjižnici Mirana Jarca Novo mesto Darjo Peperko Golob. V spominski sobi sta prek stalne razstave in projekcije *Skrivnostni romar Miran Jarc* predstavljena njegovo življenje in literarno ustvarjanje.

Miranu Jarcu so posvetili tudi predavanji v ciklu *Neobičajna vědenja*. Kot prva je predavala Darja Peperko Golob iz novomeške knjižnice, ki je pripravila predavanje *Miran Jarc, življenje in delo – memento ob 80-letnici smrti*. Sledilo je predavanje Draga Bajta,

urednika Zbranega dela Mirana Jarca, ki je v svojem predavanju predstavil bogat literarni opus Mirana Jarca.

Pohod po sledeh roške ofenzive

Poleti 1942 je Kočevski rog postal središče slovenskega narodnoosvobodilnega boja in revolucije. Vodstvo gibanja je delovalo na Kamenjaku in Kraljevem kamnu. Italijanska vojska je Rog popolnoma obkolila in takrat se je začela njihova roška odisejada. Rešili so se z umikom v Bunker 42, a žal se je za Mirana Jarca končalo tragično. Padel je na bližnjem Pugledu, ki je postal njegov zadnji dom.

Knjižnica Mirana Jarca se je leta 2002 ob 60-letnici roške ofenzive in tragične smrti Mirana Jarca s pohodom na Pugled na svojstven način poklonila spomenu nanj.

Ob 80-letnici roške ofenzive in smrti Mirana Jarca leta 2022 je nekaj podobnega načrtoval tudi Dolenjski muzej Novo mesto v sodelovanju z Občino Dolenjske Toplice in Knjižnico Mirana Jarca Novo mesto. Pohod s Kamenjaka do Bunkerja 42 je bil predviden ravno v dneh, ko je bila pred 80 leti roška faza velike italijanske ofenzive na vrhuncu. Ob tem bi se spomnili tudi Mirana Jarca, ki je takrat padel na bližnjem Pugledu. Žal je bolezen v organizatorskih vrstah preprečila izvedbo pohoda, na katerega bomo tako morali še nekoliko počakati.

14. decembra 2022 so v rojstni hiši Mirana Jarca v Črnomlju odprli njegovo spominsko sobo.

Albert Račević

(1939-2022)

Arhitekt
in urbanist.
Član Društva
Novo mesto.

Slobodan Novaković,
Urška Račević Skrt

Na pobudo Dolenjskega lista zbrani za „okroglo“ mizo (od leve): Miloš Jakopec, inž. Albert RAČEVIČ, Miha Hrovatič, Viktor Kotnik, Lojze Urbanč . . .

Foto: Dolenjski list, 13. decembra 1973.

**»Čudno, kako prazen je svet,
ko umre en sam človek,«**
je zapisal pesnik Dante Aligheri.

Albert se je rodil 2. decembra 1939 na Gorenjih Skopicah kot zadnji izmed petih otrok. Gimnazijo, nižjo in višjo, je obiskoval v Brežicah. Po končani gimnaziji je študij nadaljeval na Fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo Univerze v Ljubljani, in sicer na Oddelku za gradbeništvo, kjer je leta 1964 diplomiral in za svoje diplomsko delo Raziskava deformacijskih karakteristik zemljin s triaksalnimi preizkusi 8. februarja 1965 prejel študentsko Prešernovo nagrado. Bil je član Inženirske zbornice Slovenije s poklicnim nazivom pooblaščenega inženirja in tehnični revident za gradbeno stroko. Za delovanje na področju kolesarstva je leta 1985 in 1993 prejel srebrno in bronasto občinsko Bloudkovo značko.

Po diplomi se je leta 1964 zaposlil na občini Novo mesto. Med letoma 1966 in 1971 je služboval v Podjetju za stanovanjsko gospodarstvo in urejanje naselij v Novem mestu, v obdobju med 1971 in 1978 pa na Dominvestu. Službena pot ga je nato vodila v SGP Pionir, kjer je ostal do leta 1996. Nekaj let je poleg rednega dela poučeval tudi na srednji gradbeni šoli v Novem mestu, kjer je bil cenjen učitelj in mentor več generacijam bodočih gradbenikov. Leta 1996 se zaposlil na Direkciji RS za ceste kot vodja sektorja za tehnično regulativo in se leta 1999 upokojil. Po upokojitvi sta z ženo ustvarila podjetje, v katerem je na zadnjih projektih delal do leta 2022.

Pisati o strokovni poti Alberta Račevića ni mogoče brez poznavanja njegovih osebnih značilnosti. Bil je pokončen, pošten, vztrajen in zelo delaven. Takšnega je izklesalo njegovo težko otroštvo. Med 2. svetovno vojno je bil z družino v izgnanstvu. Po vojni pa je moral trdo delati na uničeni in izropani domačiji, večkrat lačen kot sit. To ga je utrdilo v spoznanju, da samo z mukotrpnim delom in vztrajnostjo lahko prideš do uspeha.

Takšnega se spominjamo tudi pri njegovem strokovnem delu ter

pristopu k snovanju in reševanju nalog. Bil je vizionar, zato je neredko prihajal v konflikt s ponujenimi parcialnimi interesi kapitala in »strokovnimi« rešitvami različnih kvazistrokovnjakov. Sodeloval je pri najpomembnejših urbanističnih in arhitekturnih projektih pri razvoju in izgradnji sodobnega Novega mesta. Zagovarjal je pomembnost prostorskega načrtovanja in pomembnost načrtovanja cestnega omrežja, s katerim naj se omogoči in zagotovi razvoj mesta ter ohrani kakovost prostora za zdajšnje in prihodnje generacije.

V času službovanja v Dominvestu je sodeloval pri izdelavi osnutka prometne ureditve Novega mesta za Urbanistični načrt Novega mesta 2000, ki ga je izdelal Urbanistični inštitut RS in katerega zasnova cestnega omrežja je upoštevana tudi v danes veljavnem Občinskem prostorskem načrtu Novega mesta. Kljub njegovemu zavzemanju, da se razvoj IMV-ja usmeri na prostor gozda v Češči vasi, za kar je bil v urbanističnem načrtu poleg novega cestnega omrežja načrtovan še železniški tir iz straške proge, se je razvoj IMV-ja nadaljeval na omejenem prostoru med današnjo Kandijsko in Belokranjsko cesto.

V 80. letih prejšnjega stoletja, letih gospodarskega razvoja, je bil imenovan za direktorja Zavoda za družbeno planiranje in urbanistično načrtovanje (ZD-PUN). Bistven prispevek za razvoj mesta v tem času je bila umestitev Šmihelskega mostu s priključnimi cestami in ureditvami na levem in desnem bregu, s katerim je izkazal strokovno doslednost pri umestitvi inženirskega premostitvenega objekta v obstoječi zgrajeni prostor. Zavedal se je, da mora biti most zasnovan tako, da poleg osnovne funkcije v prostoru predstavlja mestno ulico, ki nevsiljivo povezuje levi in desni breg reke Krke. Avtor projekta Šmihelskega mostu Peter Gabrijelčič je most kljub prostorskim omejitvam in morfologiji terena oblikoval tako, da je v slovenskem

prostoru predstavljal enega lepših inženirskih objektov tistega časa.

Tako kot starši, ki skrbijo in budno spremljajo svojega otroka, je v tem času skrbel, kako se bo mesto razvijalo. Prva večja preizkušnja je bila konec osemdesetih let pri načrtovanju umeščanja avtoceste Ljubljana–Zagreb v območju Novega mesta. Osebnostno je preučeval različice možnega poteka, tako da te ne posegajo neposredno v že načrtovani urbani prostor. Kot član izvršnega sveta se je zavzemal, da se od štirih različic v območju Mačkovca in Trške gore izbere »srednja varianta«, ki se je optimalno odmikala od že oblikovane urbane celote naselja Pod Trško goro, obenem pa bi bila v celoti ohranjena trasa hitre ceste od Karteljevega do Kronovega.

Grenke izkušnje, ki so ga vse življenje spremljale pri zagovarjanju rešitev, ki morajo omogočati strateške usmeritve razvoja urbane prostora, mu niso vzele volje. Vse svoje moči in strokovne izkušnje je usmeril tudi v sprejemanje Državnega prostorskega načrta za izgradnjo hitre štiripasovne ceste Novo mesto–Bela krajina. Že pred sprejetjem Državnega prostorskega načrta je odgovorne občinske in republiške organe opozarjal na neustreznosti poteka ceste skozi urbani del Novega mesta, skozi naselje Pod trško goro. Bil je ustanovni član Civilne iniciative za 3. razvojno os in ji pri njenem delu pomagal s svojimi bogatimi izkušnjami ter strokovnimi nasveti.

Ob njegovem slovesu so nekdanji sodelavci zapisali, da je bil predan gradbeni stroki. Kot projektant je zasnoval vrsto projektov, ki bodo na terenu še naprej živeli in služili ljudem. Bil je Človek, s katerim je bilo lepo delati, ki je z veseljem svoje znanje delil z drugimi in iskal rešitve, s svojim delom pa je pustil pečat tako pri strokovnem delu kot v kolektivu, ki ga je bogatil s prijaznostjo in srčnostjo.

Spoštovane članice in člani Društva Novo mesto, prosimo vas, da nam na naslov društvo.novo.mesto@gmail.com pošljete svoj elektronski naslov, da vas bomo lažje in hitreje obveščali.

